Knjižničarske novice

Petra Kovič, Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto

Knjižnica kot inkluzivni prostor: danski čut za sočloveka, odprtost in disciplina

V letu 2019 se je Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto odločila, da sodeluje v programu Erasmus+ s projektom Inkluzivna kultura: pot do knjižnice kot univerzalnega prostora, v okviru katerega bomo izvedli tri izobraževalne obiske pri sorodnih organizacijah v tujini, ki pri svojem delu uresničujejo univerzalno-inkluzivne prakse. Izvedba tega projekta je financirana s strani Evropske komisije.

Po srbski srčnosti in sproščenosti novembra 2019 smo projekt mobilnosti nadaljevali marca 2022 v tretjem največjem danskem mestu Odense, ki je znano kot rojstni kraj enega najboljših pravljičarjev na svetu Hansa Christiana Andersena. Gostiteljica in partnerska knjižnica je bila Knjižnica mesta Odense, kjer nas je prijazno sprejela koordinatorka mobilnosti Anne-Mette Kjærbye Jakobsen. Zaradi epidemije korona virusa smo mobilnost na Dansko prestavili dvakrat in jo na koncu obiskali v enem izmed najtoplejših tednov v marcu.

Prvi dan je bil rezerviran za spoznavne sestanke in ogled prostorov. Knjižnica je poleg kino dvorane, manjših trgovin s hrano in lokalov sestavni del železniške postaje, ki je s prenovo postala rezultat ponovne uporabe zapuščenega prostora.

Slika 1: Makerspace, zvočne knjige, artoteka (foto: Petra Kovič)

Služba za državljane

Mestne oblasti nekaterih večjih danskih mest v zadnjih letih vse bolj spodbujajo k združevanju kulturnih institucij in javnih storitev za državljane, kjer si občani lahko na enem mestu uredijo zdravstveno zavarovanje, podaljšajo vozniško dovoljenje ali pridobijo nov potni list. Namen tovrstnih združevanj je oblikovati močno kulturno središče, ki privabi čim več ljudi z različnimi potrebami (Stibilj in Bonin, 2015). Knjižnica mesta Odense je pod svoje okrilje prevzela

»državljansko službo« leta 2018. Občani si tako lahko na enem mestu izposodijo knjige, se srečajo s svojo študijsko skupino ali si uredijo vse potrebne dokumente za sklenitev poroke. Čeprav pod isto streho, pa za obe službi skrbi za delo ustrezno usposobljeni kader.

Nevtralni mestni prostor
Knjižnica Odense je živahen prostor, kjer imajo prebivalci vseh starosti prost dostop do znanja, kulture in zabave. Namen je spodbujati aktivno državljanstvo in podpirati življenjske projekte vseh prebivalcev mesta. Podpirajo izobraževanje in vseživljenjsko učenje, povezovanja v nova partnerstva, uporabo fizičnega prostora knjižnice, razvoj novih tehnologij in digitalno knjižnico ter digitalizacijo storitev za državljane.

Knjižnice na Danskem so javne ustanove, ki se vzdržujejo preko sistema javnega financiranja. Knjižnico lahko uporablja prav vsakdo, saj je uporaba brezplačna. Kot članska izkaznica služi zdravstvena izkaznica z veljavno številko zdravstvenega zavarovanja, ki ima podobno vlogo kot v Sloveniji EMŠO in je hkrati tudi dokument za osebno identifikacijo.

Od povezave do interakcije (»From connection to interaction«)
Knjižnica Odense s službo za državljane šteje 135 zaposlenih, od tega približno 125 knjižničarjev in 10 zaposlenih na javnih storitvah za državljane. Knjižničarji veliko svojega časa namenijo projektnemu načinu dela in inovativnosti. Nenehno iščejo in zaznavajo spremembe v lokalnem okolju, spremljajo potrebe svojih prebivalcev, jih vključujejo v program in razvijajo programe, ki jim omogočajo bolj kakovostno življenje. Kar nekaj projektov so nam predstavili ob našem obisku:

• Knjižnica v vrtcu
Starši igrajo pomembno vlogo pri razvoju bralnih navad svojih otrok. Hkrati ne vedo, katero knjigo izbrati in na kakšen način jo predstaviti otroku, zato je vloga strokovnjakov, tako učiteljev kot knjižničarjev, zelo pomembna. Vsi starši ne obiskujejo knjižnice, odpeljejo pa otroka vsak dan v vrtec, zato so se odločili, da ob vhodu v mestne vrtce postavijo bralne police v obliki kenguruja. Izposoja poteka povsem po sistemu zaupanja, kjer si starši izposodijo knjigo, jo preberejo skupaj z otrokom ter vrnejo v vrtec. Knjižnica trikrat na leto poskrbi, da zamenja fond gradiva. Opazili so, da so se skoraj vse izposojene knjige prej ali slej vrnile v kenguruja.

• Glasba in meditacija
Knjižnica Odense se ponaša z največjo knjižnično glasbeno zbirko v Evropi. Poleg zbirke imajo urejeno tudi sobo za vadbo različnih inštrumentov, snemalni studio, kjer se predvsem mladi učijo glasbene produkcije, in koncertni oder, kjer predstavljajo svoje glasbeno znanje. V sklopu glasbenega oddelka na inovativen in poseben način predstavljajo povezavo novih in neznanih področij glasbe ter kulture zdravja. Tako so npr. organizirali 14-urni koncert za spanje in meditacijo. Nekaj 100 vstopnic za koncert je bilo prodanih le v nekaj sekundah, medtem ko se je kar 12.000 poslušalcev želelo udeležiti »spalnega koncerta« v knjižnici. Pri koncertu so sodelovali z lokalnimi glasbeniki, vizualnimi umetniki in meditatorji. V knjižnici nudijo tudi izobraževanja in predavanja o uporabi glasbe pri obvladovanju depresije, demence in nespečnosti.

Slika 2: Prostor za vajo (foto: Petra Kovič, Bojana Medle)

• Jezikovna kavarna (Language cafee)
Kot udeleženci smo bili prisotni pri izvedbi projekta, namenjenega vsem, ki želijo izboljšati svoje govorne spretnosti v danščini. Srečanja, ki se jih večinoma udeležujejo priseljenci, enkrat tedensko vodi sodelavec knjižnice s pomočjo prostovoljcev. Pripravijo odlomke iz knjig ali članke iz časopisov, ki jih v skupinah skupaj prebirajo in se o njih pogovarjajo. Gre za prijetna srečanja v neformalnem okolju, kjer poleg utrjevanja danskega jezika, udeleženci hkrati razširijo tudi svojo socialno mrežo.

Drugi dan mobilnosti smo bolj podrobno spoznali projekte s posebnim poudarkom na storitvah za ranljive skupine:

• Čut za literaturo (A sense of literature)
Projekt je povezava kulture s področjem zdravja. Njegov glavni namen je izboljšati dobro počutje in kakovost življenja oseb v začetni fazi demence ter oseb, ki imajo zaradi posttravmatskega stresa oslabljene kognitivne sposobnosti. Poudarek projekta je na senzorični literaturi in izkušnjah. Osnova dela je vodeno skupinsko branje z metodo reminiscence, katere namen je vzbujati pozitivne vidike spomina in hkrati privesti do spominjanja prijetnih izkušenj in pozitivnih čustev (Odense biblioteker og borgerservice, 2021).

• Demenca v kulturnem posredovanju (Dementia in Cultural Mediation)

Nacionalni projekt je posledica naraščajočega števila ljudi v Evropi, ki trpijo za demenco. Projekt temelji na uporabi kulture kot novega pristopa pri socialnem vključevanju oseb z demenco v lokalno skupnost. Kulturne dejavnosti, kot so literatura, umetnost in ustvarjalnost osebam z demenco povečajo veselje do življenja in jim omogočajo socialno vključenost. V sklopu projekta so razvili spletno izobraževalno orodje, katerega namen je podpora in svetovanje kulturnim mentorjem, ki prihajajo iz različnih kulturnih ustanov, pri načrtovanju in izvajanju dejavnosti z dementnimi osebami. Izobraževalna zbirka vsebuje predstavitvene in poučne videoposnetke ter pisna navodila za uporabo določene metode (Dementia in Cultural Mediation, b. d.).

Slika 3: Predstavitev projektov (foto: Petra Kovič, Bojana Medle)

• Kulturni prijatelj (Culture friend)
Nov projekt knjižnice, ki se osredotoča na socialno vključenost ranljivih skupin in enakopraven dostop do kulturnih dejavnosti. Gre za medgeneracijski projekt, s katerim želijo z neformalnimi srečanji oseb z demenco s študenti, vključevati mlade v času njihovega izobraževanja v tovrstna partnerstva in jih spodbujati h kulturnemu udejstvovanju, s čimer bodo hkrati pomembno prispevali tudi k področju obvladovanja demence pri starostnikih. Dolgoročni cilj projekta je razviti koncept, ki se ga bo dalo prenesti tudi na druge ciljne skupine, kot so na primer fizično ovirani in osamljeni.

Sledila je krajša predstavitev nacionalnega projekta Kultura na recept, ki povezuje kulturne ustanove, ministrstvo za

zdravje in zavod za zaposlovanje. Projekt je namenjen brezposelnim osebam, ki se soočajo z blago anksioznostjo, stresom, depresijo ali osamljenostjo. Udeleženci skupine po deset oseb v osmih tednih sodelujejo pri štirih predmetih: vizualna umetnost (risanje in slikanje), glasba (petje, igranje, poslušanje), pripovedovanje (skupno branje, pisanje, obisk muzeja) in narava (aktivnosti v naravi) (Holmquist, 2020).

• **Kultura za vse**
Nacionalni knjižnični projekt Kultura za vse zasleduje cilje na treh temeljnih področjih, in sicer raznolikosti knjižnične zbirke, ki resnično zadovoljuje potrebe vseh prebivalcev, razvoju posebnih kompetenc in metod, s katerimi presojamo svoje norme in dojemanje sveta z namenom iskanja »črnih točk« (blind spots) in hkrati odpravljanja pomanjkljivosti v svojem delovanju ter na področju inkluzivne kulture v povezavi z duševnim zdravjem z namenom ustvariti pogoje v knjižnici, ki bodo zviševali vključenost prebivalcev, ki se počutijo izključeni ali odtujeni.

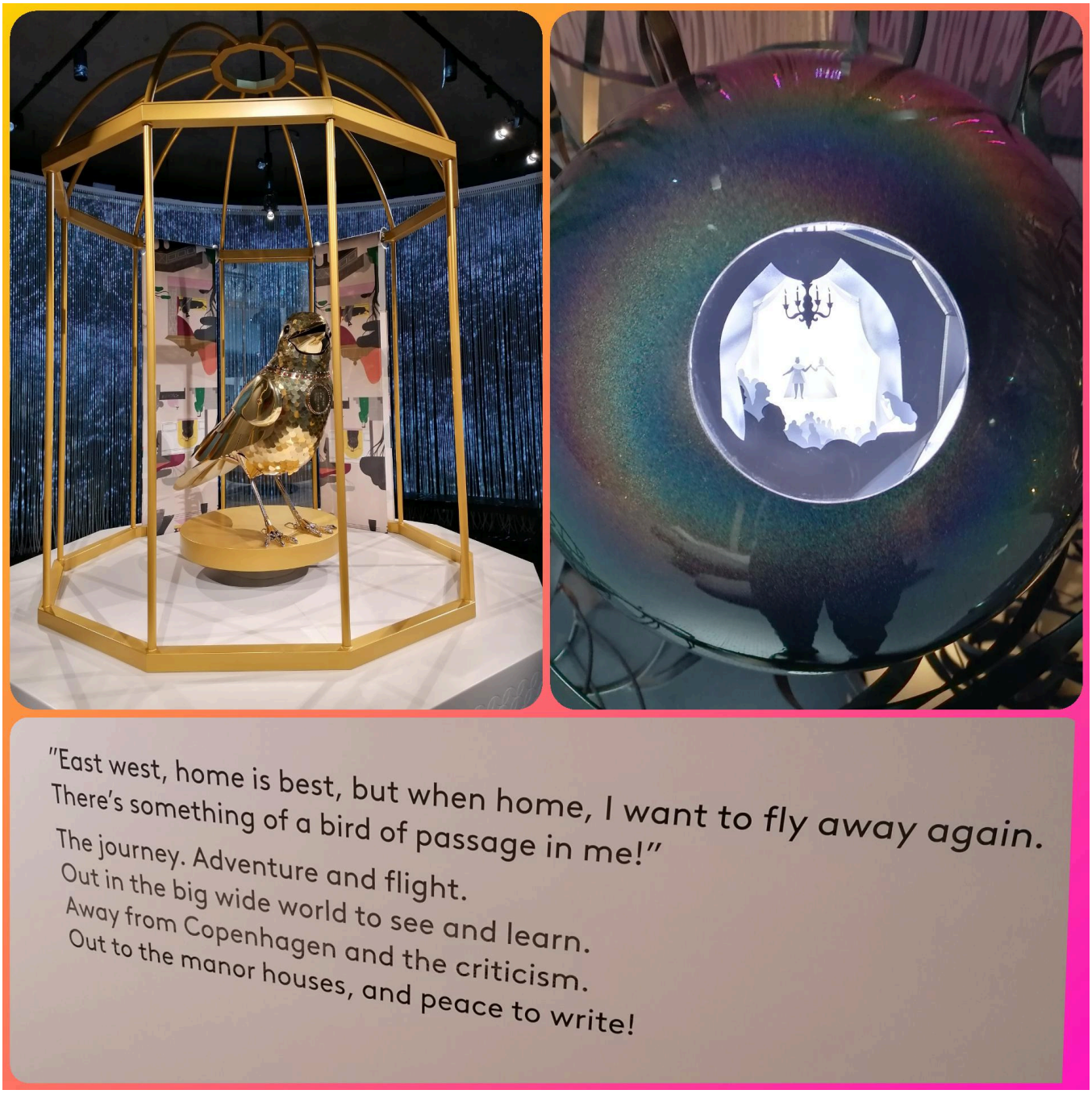

Slika 4: Muzej H. C. Andersena (foto: Petra Kovič)

Dan v Odenseju smo zaključili z obiskom edinstvenega muzeja Hansa Christiana Andersena, kjer so nas inovativna arhitektura, umetniški razstavni prostor ter zunanji vrtovi popeljali skozi avtorjevo ustvarjalno življenje in njegov pravljični svet.

Kopenhagen – od kraljev in bližča do samopostrežbe

Tretji dan mobilnosti smo preživeli v danskem glavnem mestu, kjer smo si podrobneje ogledali eno od enot mestne knjižnice, v prostem času pa tudi nacionalno in univerzitetno knjižnico, ki je zaradi svoje edinstvene arhitekturne podobe poimenovana The Black Diamond (črni diamant).

Zlati sveženj knjig

Biblioteket je ena od 19 enot Knjižnice mesta Kopenhagen. Nahaja se v osrčju severozahodnega Kopenhagna in združuje knjižnico, kulturni center, prostore za kreativno ustvarjanje, službo za državljane, kavarno ter lokalno televizijsko in radijsko postajo. Odprta je bila maja 2011 in od takrat je knjižnica privabila številne lokalne, nacionalne in mednarodne obiskovalce.

Arhitekturna podoba stavbe je še posebej znana po zloženih »knjigah«, oblečenih v zlati aluminij, zaradi česar se hiša lesketa in tako izstopa od industrijskih zgradb in blokov, ki so sicer značilni za ta del Kopenhagna. Je delo znanega danskega arhitekturnega kolektiva COBE in oblikovalskega studia Transform, ki jim je uspelo elegantno združiti že obstoječo zgradbo z novim prizidkom v obliki štirih zlatih škatel, zloženih ena na drugo kot kup knjig. In tako kot knjiga, je vsaka škatla svet zase tudi prostorsko: otroški oddelek, mladinski oddelek, oddelek za odrasle in prireditvena dvorana za štiristo gostov. Vsak od prostorov ima svojo značilno notranjo opremo. Široko stopnišče v notranjosti povezuje prehod med starim betonskim delom ter novim zlatim prizidkom, kar ustvari čudovit kontrast med objektoma. Pročelje zunanjega (in notranjega) dela stare stavbe je z grafiti poslikal znani danski ulični umetnik HuskMitNavn (Biblioteket, b. d.).

Slika 5: Zlati sveženj knjig (foto: Luka Blažič, Petra Kovič)

Prostor ljudem

Tudi kopenhagenske oblasti so prepoznale potrebo po združevanju kulturnih institucij in javnih storitev za državljane, še posebej v industrijskih predelih z raznolikim prebivalstvom.

V pritličju stavbe se tako nahaja informativni pult z vsemi informacijami o knjižnici in ostalih javnih storitvah, prostor za samostojni prevzem rezerviranega gradiva, knjigomat za vračanje gradiva ter oddelek za najmlajše imenovan Votlina (Grotten). Tako se imenuje zato, ker je prostor nekoliko temačen, saj ga obdaja zlato pročelje stavbe z enim samim oknom. Pa tudi zato, ker ima poseben »jamski značaj«, opremljen z zelenim, rumenim in belim modularnim pohištvom, ki se ga lahko poljubno sestavlja in uporablja tako za sedenje in plezanje kot tudi za shranjevanje knjig. Nasproti Votline se nahaja kavarna, kjer si starši lahko odpočijejo ob skodelici kave in zraven spremljajo svoje otroke ob igri. Kavarna v času našega obiska zaradi menjave lastništva začasno ni delovala.

V prvem nadstropju se nahaja oddelek, namenjen mladostnikom. Prostor je odprt, s knjižnimi policami ob stenah in dolgo mizo, ki jo mladi uporabljajo za pisanje seminarskih nalog, branje ali sestankovanje. Svetlobna instalacija nad mizo spominja na vesoljsko ladjo, ki lahko glede na trenutne potrebe osvetli mizo na več načinov.

V drugem nadstropju oddelek za odrasle predstavlja klasično knjižnico s knjižnimi policami od tal do stropa in

udobnimi bralnimi kotički. Prostor za iskanje navdiha, miru in sprostitve.

Kulturna dvorana v tretjem nadstropju je zasnovana kot prilagodljiv prostor za različne konference in kulturne dogodke, kot so koncerti, literarni večeri ali otroško gledališče. Premično pohištvo in tehnično opremo pripeljejo iz skladiščnih prostorov poleg dvorane.

Slika 6: Prostori v Biblioteket (foto: Petra Kovič)

Prostori za ustvarjanje v drugem in tretjem nadstropju ponujajo številne pripomočke in orodja, ki lokalnim umetnikom omogočajo umetniško izražanje. Za simbolični letni prispevek lokalni ustvarjalci lahko najamejo denimo grafični atelje ali prostor s šivalnimi stroji.

Knjižnica brez knjižničarja?
Knjižnica je med tednom odprta od osmih zjutraj do osmih zvečer, vendar je le čas med drugo in peto uro popoldan namenjen članom, ki potrebujejo pomoč strokovnega osebja. Preostali čas deluje knjižnica samopostrežno. Tak način dela je posledica trenutne kadrovske politike, ki zmanjšuje število osebja. Knjižnica sicer deluje barvito in živahno, pa vendar, ali ni prostor s knjigami samo prostor? Kaj pa prazen prostor s knjižničarjem, ki opravlja svoje poslanstvo?

Slika 7: Mobilna ekipa (foto: Luka Blažič)

Ko je bil leta 1946 Bogo Komelj imenovan za upravnika novoustanovljene Študijske knjižnice v Novem mestu, poleg dekreta, ki ga je dobil v roke, ni bilo ničesar. Ni bilo knjig, ni bilo prostora, ni bilo ljudi (Peperko Golob, 2016). Pod njegovim vodstvom pa se je knjižnica začela razvijati v pomembno kulturno ustanovo v Novem mestu. Le s predanim delom novomeških knjižničarjev skozi leta je knjižnica zrasla v kulturni, družabni in navdihujoč prostor, ki blaži družbene neenakosti. Prostor, ki svojim članom omogoča razumeti preteklost, polepša sedanji trenutek in nudi priložnosti za izboljšanje prihodnosti. In prav zato, da si lahko knjižničarji širimo obzorja, izmenjamo dobre prakse in razvijamo nove ideje, so tovrstna potovanja še kako dobrodošla.

Viri in literatura

Biblioteket. Kulturhus og bibliotek i Nordvest-kvarteretTransform. (b. d.). *Transform.* https://transform.dk/da/project/knv

Dementia in Cultural Mediation. (b. d.). Project information. https://dementiainculturalmediation.eu/project_information

Holmquist, J. (7. 7. 2020). Culture by Prescription: A Danish Project. Information today.

https://www.infotoday.eu/Articles/Editorial/Featured-Articles/Culture-by-Prescription-A-Danish-Project-141610.aspx

Odense biblioteker og borgeservice. (16. 9. 2021). Sans for litteratur. https://www.odensebib.dk/side/sansforlitteratur

Peperko Golob, D. (2016). Bogo Komelj: nestor dolenjskega knjižničarstva. V D. Peperko Golob (ur.), *70 let Knjižnice Mirana Jarca Novo mesto: (1946-2016)* (str. 109-111). Knjižnica Mirana Jarca.

Stibilj, M. in Bonin, U. (11. 5. 2015). Dan 7: Potrebujete potni list? Dobite ga v knjižnici Rentemestervej. *Knjižničarji v svetu.* http://knjiznicarjivsvetu.blogspot.com/2015/05/potrebujete-potni-list-dobite-ga-v.html